

૨૨૮

૨૨૮ સોખતે અસર.

અથવા

મોહન દુઃખદર્શક.

કેટલાંક વધારા તથા સુધારા સાથે

કથાની પ્રસીદ્ધ કરનાર.

વર્મનાદાશ ભગવાનદાસની દ્વં.

બીજી આવૃત્તી.

મુદ્રાદ

આશ્વિન દીપક મિસ

વર્ષ ૧૮૮૪. સંવત ૧૯૪૬.

કીર્તન તથા આના

એ પડો મત ૧૮૬૭ ના રો મં આ કા પ્રમાણે રજૂ કરાવી
છે, અને એ સંમતીના મર્વ હકો પ્રતીષ્ઠા કરતાં એ
પોતાને સ્વાધીન રાખ્યા છે.

૨૨૪૮

સોજતે અસર.

અથવા

મોહન દુઃખદર્શક.

દશ્વર સ્તુતી

અમારૂં

નમન તને નિત્ય નીરંજન નાથ,
નિત્ય નીરંજન ભવ દુઃખ ભંજન, અગ્ની અંજન જગતાત—૨૬૦
લોજા તારી અદ્ભુત સારી, ન્યારી ન્યારી બકુ ભાત—નમન.
રૂડાં બુડાં, સાચાં ગુડાં, સૌ સર્જ્યાં તે હાથ.—નમન.
કુડાં કપટી બુલ થાપ આપો. બગાડે ઉઝી જાત—નમન.
એથી રક્ષા કરજે કૃપાશુ, એ માંગીએ જોડી હાથ—નમન.

અંક ૧ લો

પ્રવેશ ૧ સો

એક ઓરડો

(છબીલી બેઠી છે ને મોહન દાખલ થાય છે.)

ગાયન

(જુઓ પેલી ચંપેલી કે તા ખીલી રહી છે) — એ શબ્દ

મોહન — જુઓ પેલી મારી નાર કેવી બેસી રહી છે,

જુઓ એની દામણી કે રી ઝલકી રહી છે;

જુઓ એના કાનમાં કાપો કેવા ખસી છે,

હું તો પાસ ગયા વીના નહીં રહું રહું.

છબીલી — આવો મારા ખ્યારા ભલે પધાર્યા,

તમે તો બહુ જીવ છો હમારા;

મીઠાં બહુ લાગે છે નેણ તમારાં,

હવે બાહાર જવા તમને નહીં દર્જી દર્જી.

મોહન — મધુર મીઠાસવાણો છે તારો ચોરેરો,

ખરેખરે આહા ચાંદનીયા ખ્યારો;

આકાશમાં જાણે ચળકતો તારો,

તારીક તારી ખુબસુરતીની શું કહું કહું.

છબીલી — લાડકવાયા મારા ખ્યારા ખ્યારા,

લજવે છે મુજને આ મોસો તમારો,

લાડકવાયા મારા પ્યારા પ્યારા,

તમ ઢોંઢે ખુશી હું તો બહુ છર્જી છર્જી

મોહન—મારા ચંપા ચંપેલી માગરાનાં ફુલ,
ખુશી તારી જાણેછે મુલાખી મુલ;
સુશીલીન મુખડાનું નવ થાએ મુલ,
સદાક્રમ તારી પાસે હું તો રહું રહું.

છબીલી—આવો બેસીએ વડુ વર સાથે સાથે,
તમે તો આંખના રતન છો માટે;
આવો બેસીએ વડુ વર સાથે સાથે,
હું તો તમને એવરણું હવે લઈ લઈ.

કેમ મારા લાડકવાયા, તમે ક્યાંથી આવો છો? એનાં ત-
મારા દોસ્તદાર મગનભાઈ તમારી મા પાસે આવ્યા હતા, તેમને
તમારે માટે ધણું લાગેછે, અને તમારે સાફ બહુ બળાંપો કરના હતા-

મોહન—(તારમાં પોતાના ઇચ્છાકી બ્રહ્મ રમાલથી સાફ કરતખ)
જાપો શું પોક મુકવા કરના હતા?

છબીલી—બળાંપો એજ કે તમે આશીસમાં પુરા પાધરા જતા,
નથી તેથી, અને વળી કોણુ, ઝાસો તમારો “સીડાર, સીડાર” શું
કેહેછે, તે પણ બહુ ખુશ મારતા હતા.

મોહન—અરે ના-ના, સીડાર નહી, મારો “સીનાર સીનાર”
હા તે શું હું આશીસમાં નથી જતા, તેથી બહુ ગુસ્સે થયોછે એમ કે

હેના હતા કે મગનભાઈ.

છબીલી—વળી હાજરતા. પણ તમે શેને માટે આશીસમાં જતા નથી? રોજ તો આશીસમાં જઈશું કરીને જાયો છો, તે ક્યા? ના-ના મોહન આવી વાતથી મને બહુ ખેદ થાય છે.

મોહન—છે-છે-ડીઅર છબીલી, એમ તું કીદને રીસાઈ જા-ય છે? (કામલાનીને) પણ વાર મગનભાઈ મા આગળ શું શું વાત કરી ગયા?

છબીલી—વાત તો બહુજ નકારી મરી ગયા છે, કે હુઆઆ માથે ફરવા માડ્યું છે, ને આશીસમાં પણ કોઈ કોઈ દહાડો આવે છે તો જલદી જતા રહે છે, એટલુંજ નથી પણ વધી મોઝ આવે છે વાચતે કંઈક સમજાવજો, “એટલું કહ્યું તે મેં લયડુ સંભાળ્યું, તે તમને કહ્યું” પણ નહીં નહીં, તમને હું હવે કાલાવાલા કરી કહું છું તમે તેવું કરશો નહીં, અને તમારી આમરને હીલું લગાડશો નહીં.

મોહન—(પગ આકાળીતે) છટ નો-સ-સ.

છબીલી—હેં હેં ત્યારે તમારા આંખા “પીડોર”નું નામ જનસન છે કે? ત્યારે મને કહેની

મોહન—ના-ના, એવાઓની હું થોડીજ કેર રાખું છું. જરા હમારા જોતેર માથે ચુકે, તેથી એ એક દાહા ખાણુમાં રાણીવા મૂકે છે કે શું? બસ બસ, એ મગનભાઈમાં હું જતા પણ અકલ-જે નેક નથી, અને ખીયાતિ પણ એમનું કહ્યું માનવા કદું કે?

છબીલી—ના હું તો તમારી આવીમાસો માંભલીને તરતજ

હી ગઈ. ને તમારે માટે ધાણા વીચારે. આવશ્ય લાગ્યા. તેમાં હું ખરું કહું છું કે હું રડી પડું ખરી, અને તે રડવાનું એકજ કારણ હતું.

મોહન—હું રડી, તું રડી. એ માઈ દીઆર શને માટે અને તે રડવાનું કારણ શું હતું તેના મને જણાવ,

છબીલી—તે એટલું જ હતું કે મારા લાડકવાયા મોહન. તમે આજને આરતે મારા પરથી મમના ને એછી કીધી છે, તેથી મને લાગ્યું કે તમે બહાર રખડો છો કે શું? અથવા કોઈ કાવકી આવ કાને ઘેર જાઓ છો? તેથી જ હું દલગીર ને ઉદાસ થઈ છું.

મોહન—એ માઈ ખરી છબીલી, તું આ શું બોલે છે. આવી વાતો શા માટે કરે છે તારા જેવી વાહલી અને ખીજી કોણ મલવાની હતી, હું સમજાઈને કંઈકું કે—

છબીલી—(મોઢા દાખીને) નાના-તમારે સમજાવા નહીં, મારી ખાતરી થઈ છે.

મોહન—ત્યારે હું ખુશીકું કે એવો ખરાબ વીચાર તારા મનમાંથી નીકળી ગયો પણ હું દીઆર, મા કંઈ બોલ્યાં હતાં કે? અને એ મગનબાઈ પર્યો કયારે?

છબીલી—ના, તમારી મા તો કંઈએ બોલ્યાં નહોતાં, જ્યારે મગનબાઈ વાતો કરતા હતા ત્યારે જાણે ધણો પચાતાપ કરતાં હોયની એવા દેખાવ કરી બેઠાં હતાં; પણ એ સામું જોઈને એટલું મોજતાં સાંભળ્યું છે કે વાર મગનબાઈ તમે ધણું અને સમજાવજો.

મોહન—આવો, આવો, મારો એની મગદૂર શું કે મને એક ભાલ કે સુકન આડો ખાલી સમજાવ.

છબીલી—નહી, તારા મોહન, કાંઈપણ આપણે કેહે તે સાંભળ તું જાણ્યો. અને તેમાંજ આપણું સાર છે. પણ ચાલો આપણે કંઈ કરવાને જાણ્યો.

મોહન—અરે તારે રાંડ ગાંડી, તું જાણતી નથી કે, “મારા કાંધર મિકછે” ને આપણે કરવા જાણ્યો કે? મેં વધી વુજ મને શી ખામણ દેતી હતી, ને તું હવે મોતેજ પેઝી કેમ થાય છે. અરે હા, મને યાદ આવ્યું, મારે તો લવંગની લાવીએ જવું છે. મને આશીર્વાદ કામો પણ ધણા કરવાના છે. અને એક વાહાણ ભરીને લવંગ મારા સીનાર વીલાત ખાતે મોકલવાનો છે, તેથી મને લવંગનાં વેપારીઓને ત્યાં કંઈ જવું જાણ્યો (જવામાંડે છે)

મોહનની મા—(ધુજતી ધુજતી આવીને) કેમ મોહન? કંઈ હતાવલમાં છે. અહયા તારા ચહેલે આજાની મને કંઈ સમજ પડતી નથી. એણે તારા આશીર્વાદ દોસ્તદાર હમણુંજ અહીં આવ્યાં હતાં. તે તારે વાસ્તે કેટલું કેટલું ખોલી ગયો.

મોહન—અરે તે શું ખોલતો હતો પથર. એતા મેટછે મેટ પણ મા ખાપા કેમ છે. સારી પડે છે કેનાં? હું તો જાગીશું.

મોહનની મા—પણ એટલી ઊતાવલ શી છે? જાણ્યો તે જાણે તો જ રસોઈ હમણું તૈયાર થશે.

મોહન—અરે તૈયાર થઈ રસોઈ. પણ આપણાં મેટરે રાત્રી બરાં કંઈ મોડીવારમાં રસોઈ કરી આપવાનો છે કે?

છબીલી—અરે હા હા, કરી આપશે. હવે તમે જરા સ્નાન કરી આવો, એટલામાં રસોઇ પણ તૈયાર થાયછે.

મોહન—ગોઠેમ, મને નાહવાના ધણોજ કંટાલો છે.

મોહનની મા—અરે જા જરા આગળ કરી આવ. રામા એ રામા

મોહન—ઓ નો. લવંગનાં વેપારીઆ પાસે મારે કપોડ જુઓછએ, પણ કંઈ નહ, હું જમાન જાઉં છું. ખાલતનાં પેલા બહેરા રામાને બોલાવનાં.

છબીલી—રામા; આ રામા, એ રડ્યો ગયો તે કયાં.

મોહનની મા—(ચીરડાઈ ને બોલેથી) રામા, આ રામા (રામા દાખલ થાયછે)

મોહન—કેમ અગ્ગા, મી સાંગતે તે આહકતે કે નાંહી? વુંની કસા જવામ નાંહ દાજા હા (ચારવા જાયછે.)

છબીલી—ના ના, જવાદા; તા જલ્લત આહકતે કસાજા નહી; મેલા ચોર?

રામો—ગેલા ચોર કુઠે (ગાભરો થઇને ચોરને શોધેછે.)

મોહનની મા—જા જા, શેકની રસોઇ તૈયાર કરવાનું કહે શેકલા જુએ લાગલી હાયે.

રામો—શેકલા કામ લાગલી!

છબીલી—અરે જુએ લાગલી હાયે.

રામો—અગા! ખા!! ખા!!! પુતારે બાબા પત્રા; દિ-

બા બુત લાગેલા હાયે. હે બાઈ ખરા મહના ! શેડલા બુત લાગતી હાયકા !

મોહન—શું મને બુત ને કડણુ કહેછે, હુઆ (લાત મારેછે)

રામા—અમાળા શેડલા તો કડણુ તરી લાગલો હાયે પણ
રે માન દેવા ! હોદેવા ! (માહે) મારવા બયછે ને ચાકર બુમ મા
રતો અંદર દોડેછે તેન કાડવવાને એની મા અને છબીના તેની
પાછલ બયછે.)

પ્રવેશ ૨ ભા.

રસ્તો.

બર રામચંદ્ર, પારસા એદલ, ને વાણ્ણએ. કગદાસ દાખલ થાયછે.

એદલ—કેમ રામચંદ્ર, પેલો છાવા હમુન આનો નહી. બાઈ
કગદાસ તન કાંઈ ખચરછે, એને આપુતન આગ જગ્યાએ ઉભા
મેહવાન કહેલું હવું નહી ?

રામચંદ્ર—હાઅ, હેઅ, એદલ માતા કાકડ હાય કેની
કે મોહનની આપલા હમજ ઉભા રહેવાના સાગાતલાં હોતા.

કગદાસ—હાર યારો હા, આગ કોકણુ પણ આ પેલો આ
બો. (મોહન રાખમા દાખલ થાયછે.)

બધાસામે—આવા શેડ આવા.

મોહન—મારા પ્રીય દોસ્તો, હું તમને-શું કહું. જરા ધરમાં
ખરખરે ચાલેછે, અને પેલા મારા આકરન મારવા જવાથી જરા

અરારી માડું થયુંછે

એવલ—નાર. પત શેડ હો આપણે પેને ચેકાને ક્યારે
જાઈશું.

રામચંદ્ર—ઓ વસ મીત્ર મોહન, આપણા નરી અરારા હાય
કે એક દોવસના જંગમથી એક ગેવડી નેચે મારી છકકુ ગા તે
આપણી ગા એન્ડ છકકુ નો ગા તે આપણી નો ગા

હગડાસ—વસ, રામચંદ્ર તને રાઈટ ટોક કરેજી.

મોહન—ઓલ રાઈટ. આપણે તે વિશે આજ મંજૂરતા વાત
કરીશું. હાલ હું જાઈ છું. મારી ઓરીસમાંથી અમચા પછી હું તમ-
ને પેના વાકા કિયર મનીય. (જગા માંડેછે.)

એવલ—અરે વાર આ જાવાને થયાવ, થયાવ.

રામચંદ્ર—(ચીકાઈને) અરે પોટ મીંસર મોહન, તુમી અ
મા કાં ખાકા કોની દીવસાલા અમચા આપકનેજ નાય. તુમો આપને
લખમાટે કિતમ કરેન્ડ ઝાલે. અથુકી કરેન્ડ ઝીપ કસાડેવારી તો તુમા
લા માહીતીજ નાહી.

હગડાસ—રામચંદ્ર કેહેછે તે ખરી વાતજી. જ્યારે એક મો
ત્ર બીજા મીત્રનો પોલ કચ્છલ નરાખે ત્યારે તેને મીત્ર શોનો કેહેવા.

એવલ—હા બાઈ મોહન તમે તો સમજ્યો. તારે
માતે હમે હમારો કામ ધંધો જીરીને એક દોમનની દોરતી આપર-
જરા મોજ કરવા નીકળતા વ્યારે તમે બેસીય જવા સેના નીક વડ

મોહન—મીત્રો, તમે સમજા મારા ઉપર ગુસ્સો શું કરવા કરો છો ! હું આશીસન જગાએ કલાક મોઢું ડાળાડીને આપું છું તમે મને પેલા જેઠા મારવાડીની દુકાન આગળ મળજો. અંતે તે કરતાં તમને મારાપર બરોડો નહીય તો હો આ વીસ રૂપિયાની નોટ, જે હું ના આપું તો એટલો મારી પાસે દંડ લેવો, સમજવા હવે બસ.

રામચંદ્ર—અરે વોટ હું ટોક મીસ્તર મોહન, કાંયે હમી પૈસેથી દોસ્તી કરતે કાય, છટ નાનસનસ તુમી અપાજા આજખત નાહી. અમી અસે દોસ્ત હાઈ કે દોસ્તમે યાહી, હમચી ગરદન તરી પાહીજે તર દેવાયી, સમજલે.

હજાદાસ—અને જરૂર પડવે તમારા જેવા મીત્રને માટે હમે હમારો જીવ પણ આપીએ, તેવા છઠ્ઠાએ મયજવા હમને કંઈ જેવા તેવા મીત્ર સમજતા ના.

એદલ—પૈસા પૈસા શું કરો છો સેથ, પૈસા શું ચીજછે, હાથનો મરછે મર. પૈસા આપત પેદા કરીએ છીએ, પૈસો કંઈ આ પુતને પેદા નથી કરતો, પૈસા તો થવા બાં મજસે, પણ હમારા જેવા જલા દોસ્તો તમને નથી મજવાના.

મોહન—અરે, પણ હું ક્યાં ના પાડું છું. અરે તમે મારા ખરા મીત્રછો. જેવા તમે મને આપો છો ને માન આપો છો, તેથી તમે બધા મને બહુ વાદલા લાગેછો પણ તમે મને ક્યાં મોજ કરવા લાગ જવ. ના છો ?

એદલ—મોહનની વાતો સું કરીછો હવે છે એક ચેકાનું.

રામચંદ્ર—યસ યસ મોહન માણ તરી લઈ ખુશી હાય

મોહન—પણ કયાં તે કેદશો.

હમદાસ—જુઓને શેક, એમછે કે આપણા ગામમાં એક તારા કરી ગુણકા આવીછે, અને તેના મુજબે સાંભળ્યા ધણુ જાણુ જાયછે, તે બહુજ ખુબસુરતછે, ને બસ તમને એક પાનની પટ્ટી કે રીતે ખવડાવેતો તમારી બહુજ આગર વધે.

એદલ—મોહન શેક હું પણ તીઆં રામચંદર સાથે ગાંઓ હતા. પણ બાવારે બાવારે તીઆં કેવું કેવા સારા માતસો ગાં રી ધારે બેસીને આવેછે, અને જ્યારે તમારી આગર વધી, એટલે હમારી આગર વધીઆ બરાબરજછે.

રામચંદ્ર—યસ. મીરતર એદલ બરાબર સાંગતે.

મોહન—ઠીકછે ઠીકછે, મને પણ શેક થાયછે. હું આવીશ.
૦૩૨ આવીશ, હું હમણા તો જગીછું, માહેબજી.

બધા—શેક સાહેબ, શેઠ માહેબ. (મોહન જાયછે.)

એદલ—છાવાને સપાતામાં તો ખુબ લીધોછે.

હમદાસ—હવે જુઓ. આપણે પેલી ગુણકાને ત્યાં લખ જઈએ, ને એનો રસ્તો એવી રીતે બિતારવો કે બરાબર ત્યાં આવીય અને તે વિશ્વની બરાબર મોકલણુ, આપણે આજ રાતના કરીશું, વરતે તમે મને આપણે ઠેકાણે મળજો. (જાયછે)

રામચંદ્ર—રામ રામ, ગુદબાઈ. (જાયછે)

એદલ—ગુદબાઈ, ગુદબાઈ. (જાયછે)

પ્રવેશ ૩ નો

ઓફીસમાં મગનભાઈને મોહન દાખલ થાય છે.

મગનભાઈ—હા, અને તેનેજ માટે હું તમને આ જગ્યા પર વાત કરવા લાગેલો, પણ એ તમે ગ્રાહનથી કરતા. એક તો તમે બરાબર ઓફીસમાં આવતા નથી, ને હજી તમને આખ્યાને કલાક પણ થયેા નથી. એટલે માં તમે પાછા જવાનું કહેાછો, એટલું બધું તો તમે ને શું કામ આ રીતે કરો છો. કે દરરોજ એ પ્રમાણે કરો છો. તમે કરો છો ક્યાં? જાઓ છો ક્યાં, તમારી આંખો પણ લાલભાવ થઈ ગઈ છે, એમ જાણી થઈ વાર? કંઈ રાતના ઘેર અભ્યાસ કરો છો, કે તેના ઉત્તરોથી તમારી આંખ લાલ થઈ આવી. ભાઈ હું સઘળું જાણું છું પણ પાછળથી હમે બહુજ પરગણો.

મોહન—શું તમે મને બુઝ્યો બુઝ્યો સમજાવો કે કેમ? જિજ્ઞાસુ શાનો, ને કરવાનું શાનું. તમારે નકી જાણી લેવું કે, હું મારા આંતરગી કામોમાંજ યુવાએલા છું, અને તેની અંદર તમે એવું એવું કહી સંભળાવો છો. તેથી બિંડીડ, હું ઘણેજ સોરી છું અને કદાચ તમે હું ખરાબ લક્ષણોમાં ફરતો હોઈશ, તો તે તમને અટકાવતું પડી આવશે.

મગનભાઈ—હાજી, તો તો પેલી કેહેવત છે કે “સીધીભાઈ આંદરેખો, તો આપસે નજર આવેગા,” હું તમને કેટલાક દીવસ થયા તપાસું છું, તેમાં તમારી આજ ચાલ, બાલક, આજવું બહુજ નહીં

લ.ગે. 'સોળતે અમર' હે યજ્ઞ.

મોહન—શુઓ મગનભાઈ, હું તમને આફ કહું છું કે મને એવી રીતે ખુલ્લુ અપમાન નહીં કરો.

મગનભાઈ—ખુલ્લુ નહીં તો વળી ઠાંકીને પણ અપમાન અપાતુ હશે કે.

મોહન—મને આવી પેઠે માનમ છે કે જે ધણીઓ સાથે મેં દારૂ કર્યો છે. તેઓ તો એવા છે કે, એક ઘડીમાં મારે માટે પોતાના જીવ આપે, એમ તેઓ પોતાને માહેજ કહે છે, ત્યારે તેવાઓની દે રી હું છોકું વાર. મગનભાઈ.

મગનભાઈ—(ખાશુ પર) ભાઈ તો કંઈ તદનજ ભાળા લાગે છે. કાચાજ સુતરે કાંસીએ ચડે એવા છે. (મોહનને) શુઓ ભાઈ, પરમથરે તમને પાંચ પૈસે સુખી કરાં છે, તો પાંચ સારા દોકોમાં કરો, હરે, ને તમારા બાપદાદાની આત્મરૂમાં વધારો કરો, અને મારાં માણસની દોસ્તીથી તમને પણ માન મળશે. અને હું મારા લખા વખતના અનુભવ ઉપરથી કહું છું કે જે ધણીઓ આપણી આગળ આપણાં વખાણ કરે, ને જીવ આપના તૈયાર થાય, તો તેઓ તમારા દારૂ નહીં પણ કદાચ વેચી સમજવા. અને તેજ આફ તમારા મીત્રો પણ જે તમારા મોઝ ઉપર વખાણ કરે, તેઓને પણ હુમ્મ્યા જાણવા. ખરે મને તેઓ ગળા કાપ ને ચોર માનમ પડે છે.

મોહન—ના થઈ, તેઓ સઘળા સારા રતબાવતા ને પૈસાને ધીક્કરનાર છે.

મગનભાઈ—(ખાશુ ઉપર) કંઈ ઘણાજ જગરા હતાવરાર ખસી જાણે, પેલી કેલેવતછે કે, “તન”મા હરામ ને અચકા હજાલ ’ (મોહનને) ભાઈ મોહન તેઓની સાથે મીઠાઆઈ કરીને આજ કેટલાંએક દીવસ થયા ?

મોહન—તે મારા ભલા મીત્રોની સ.યે દારતી કરીને મને આજે પંદરેક દીવસ થયા હશે.

મગનભાઈ—જ્યારે પંદર દીવસમાંજ એમ કરેછો, તો આગળ થોડા વધારે દીવસ જવાથી તમે અરબર નકડી થશો.

મોહન—વળી એમાં નફો થતા જોવું શું છે ?

મગનભાઈ—નફો થવાનું એજ કે તમે પહેલાં વાપનસર એશીસમાં આવતા હતા, ને હાલ તમે તેથી ઊંચતાજ આવો છો. એજ પંદર દીવસમાં તમે ચાર દીવસ તો ગેર હાજર છો, અને હમણાં પણ તમે આવ્યા ને તરત પાછા જવા માગો છો, એ ઉપરથી જાક માનમ પડે, કે પેલા તમારા ભલા દોસ્તોની નેક સોખતની અસર છે. હજુ પણ ભાઈ મોહન હું તારા ભલાનેજ માટે કહું છું કે જોએ ની તે દોસ્તી કીધી છે, તે હવે છોડી દે તો બહુ સારું.

મોહન—ના ના, એ તો કદી બનવાનું નથી. હું તમને શું કહેતો હતા. (થોડીવાર યાદ કરીને) હા, જુઓને મારે વીચાર એવા છે મગનભાઈ, કે કોઈ મારે વેપાર કરવો. કારણ કે મારાથી પછી બે કામ સચવાશે નહીં તેથી હું બે ચાર દીવસમાં મારા સીનારને રાજ

નાથું આપવાનો છું. જ્યારે હું વેપાર કરીશ ત્યારે મને શીકર શેનીછે.

મગનભાઈ—તેમાં શકર તો કંઈજ નથી. એકતો તમને ધં-
ધાની માછીતગારી નથી, અને વળી આ જગ્યા તમને તમારા આપની
આખરથી મળીછે, ને જેમાં તમારી આખર પહોંચે. તે તો તમે
છોડવા માગોછો. એ સંધ્યું કંઈજ નહી, પણ પેલા તમારા અરાખ
અને વ્યસની દોરતોની શીખામણ છે. ને તમે વેપારનું બહાનું શું
કાઢોછો હજુ પહોંચનારા આરાને આંટી કહું છું કે, તમારે આ
આંધરી છોડવી નહી.

મોહન—ના મગનભાઈ શેક, તમારી વાતો મને ખીલકુલ
પ્રમદ નથી. વેપાર કરીશ તો જેમ મારા આપદાદાએ દોલત મેળવી,
તેમ હું પણ મેળવીશ, ને પછી કમાઈ ધમાઈને ફરીશ હરીશ. ને
મજા મજા કરીશ.

મગનભાઈ—અરે તમે શું બોલોછો, ફરવું શાનું ને વેપાર
શાનો, વેપારમાં તો કલશ પાંચ દશ હજાર કમાયા, કે બોયા માટે એ
બધા શિખ્યહલીના વીચાર ન કરે. તમે જાણોછો કે તમારા બાપે
કેટલી દોલત વેપારમાં મેળવી છે, તેને તમે જરા વીચાર કરે વીચાર.

મોહન—(ધડીઆળ કાઢીને) આતો કંઈ જબર પાપ જગતું
છે (મગનભાઈને) કીકછે, તમારી સારી સજાહથી વેપારની વાત હાલ
મુજબતી રાખું છું અને જાણું છું, કારણ કે મારા દારૂનો મારી વાટ
જોતા હશે. (અંત કરી જાયછે.)

મુગ્ધભાઈ—પણ એ વાત સારી જાય દોભાઈ, ધર્યાથો.

આ ખિઆરાએ ખરાખ અને ઘણાજ દુઃખ માણુમની સોખન કરાંછે
ખીનારને બહુ પેદવું થયે.

સાહેબ—(અંદરથી) પેલ મીરનાર મગનભાઈ.

મગનભાઈ—જન.

સાહેબ—કમ હિઆર.

પ્રવેશ ૪ થો

હગદાસ અને એદલ દાખલ થાયછે.

હગદાસ—હા, અને મં એના નરના ખરાખર કંઈછે. ને
આપણા જેવા બે પાણુ માણસાં ઊભા કાંધાંછે, તેઓ પાણુ આપણા
આંધે આપણા મુખમાં દાખલ થયે.

એદલ—પાણુ જુએ, રસ્તો ખરાખર ઉતાર્યો હો. આ-
ધણો રામચંદર ક્યાંછે ?

હગદાસ—રામચંદ્ર કંઈ હમણાં આવવાનો નથી, કારણ કે
તેનો મુજરાનું નક્કી કરવા ગયાંછે, મુજરામાં પાણુ એ થોડો ધણો
ધીરાયે, પાણુ આપણે પેલા ગીગાને ને જમાલ આડુને બોલાવી
આવ્યા હતા, તેઓ ક્યાંછે.

એદલ—હમના આવતાજ હોયે, હોએ જમાલ તો આરી
જિં (જમાલ આવેછે.)

ગાયન

(કામળ કુમલ કુલવંતી સાથું એઃ નારી.)—એ રાહ.

જમાલ—કયું બાઈ ખરેંડે ખુશીએ કંપની શખ મુખગી.

એદલ—આવરે જમાલ કયાને ને નએય વાત હમેતારી.

હગદાસ—ગીગો પણ આગ્યો અત્રે વાત થઈ એ મારી.

ગીગો—અમાં કે તો ભુલી વીયાં એડી માલ તુમારી.

એદલ—નહી નહીં નહીં.

હગદાસ—થત-થત-થત-

એદલ—એમ કું બાલેય દોરત છત છત છત.

જમાલ—ખમ ચારે ગીગો મન કર કટ કટ,

ગીગો—અરે એડી માલ જમાલ તું તાં મ કર કટ-કટુમાઈ.

હગદાસ—શું કામ કરેછો બાઈઓ તમે મારા મારી.

એદલ—મરાવ પછી મોહનબાઈને ફાંદ માં ઉતારી.

તાજ બાઈકુને પેદલ નાંખીએ નવારી.

તદખીર મારી પામેછે એક ઘની મારી.

હગદાસ—કહે-કહે-કહે. ઝટ-ઝટ-ઝટ.

એદલ—માંબળો દ્યાનથી ન કરે પત પત પત.

ગીગો—બાલ બા બાલ થીએતો મટ પટ,

જમાલ—સુણો સુણો દ્યાનસે છોડો ખટખટ—કથુબાઈ.

હગદાસ—બાલ દોરત એદલ શું તદખીર તોં કાદી.

એદલ—માથું ન ખાઈ જાઓ કહું છું વીચારી.

હંગામ—પસંદ નથી મેઢીંધો આવી ચાલ તારી.

ગીંગો—તોજો મવાનાશ થીએ કુલાએ થીએતો ભારી.

એદલ—હું-હું-હું, ચપ ચપ ચપ,

હંગામ—ચપ ચપ શું લઈશ નહીં તો ચપ ચપ ચપ.

ગીંગો—હકડો બ પેટમે ડીયાં ગળ્ય ગળ્ય,

હંગામ—અરે માર માર લુચ્ચાને મુક્કીઓ દબ દબ દબ

(હંગામ એદલને મુક્કીઓ મારે છે, ગીંગો બે ખાંપર કોટ ઓઢે છે ને જમાન તેઓને છોડે છે.)

જમાલ—અર વાર તુમ અપસ અપસમેં ઠંડા કરોગે તો પ્રાર આગ્ર કામ કયેના ચલેગા. (મધલાઓને મારા મારી કરતાં બાંધ પાડીને) વો કુલશ કુચ રક્ષા કરોગે દોઅન એદલ, અપમેં તું બડા તોરબાજ હયે હસ વરે તુહો કુચ તદબીર બતા દે.

હંગામ—અરે જમાલ અબ એમે તોડ કાઢી ને આપેલો કમાયા. તું ખાજની. તારી કયા ખુશી છે?

જમાલ—નહીં હંગામ, તુમ અપેસા મત ખોસો. તુમારે એપર મેરેસે તો એદલ હુશીઆર હયે કહું ભાઈ ગીંગા?

ગીંગો—આંધ બરાબર ચેનવા.

એદલ—દેખો ભાઈ જમાલખાં, મેરી નજરમાં તો એસા અવેશ કે, હશક મેમ હઆ વાદરે લઈ જઈ લુટીં લઈએ કહું ગીંગા

ગીંગો—ન ન, એડી માત્ર કંધાશું તો અમમાં ફરેનજા

વંધાશું, મુછતો ખુશી એડી અએ. કે કેંક રંતજે ધરે કોઠી હલો, ને ઉનજી ગાય એડી બોલી કંધાશું કે મુજરેમે ચારશે રૂપીયા અએ તતોકે એ દીધાશું, ને સો અએ ત પીંછ દીધાશું, કી કરકે ચાથાઈ દીધાશું.

જમલ—એમી ઠીક હવે લેકીન કીશકે વાં મુજરેમે જાના

હજારાસ—તેની તમારે શીકર કેરરી નહી, રામચંદર એક રાંડને ત્યાં નક્કી કરવા ગયોછે, ને જેમ હું કહુછું તેમ તમારે કરવું. જુઓ મજાના ઇશકી લુગડાં પેહરીને મુજરામાં આવવું, ને મોહન મુજરામાં પાંચ રૂપીયા નામે તો તમારે દશ નાખવા. ને મોહન દશ નામે તો તમારે એક કાગળનો કટકો નાખીને ફેલેવું કે આ પાંચશોની નોટ, એમ કરવું. રામચંદર, એકલ ને હું મોહનની ખાશુ ૧૨ પેમીશુ એમલે તમારે પૂછવું નહી પડશે. હવે જુઓ પાસુ પેલો રામચંદર હજુ મુઠાં આગ્યો નથી, તેથી આ ગીગા, તારા ધ્યાનમાં કોઈ ચારી મુજરા વાળીછે ?

ગીગા—અરે અએ અએ, હુઆ, જેના, મરીઅમ, પાપા, મુંદરી, ચંડરી, તારા, ભીખુ, પના. આંજી ખુશી પએ તીત હલોગં નનો ત રાજે ધરે હલો. હુઆ વડી ખાગી ગણેવાલી અએ

એલ—વાહરે ગીગા. નામ તો મારાં ૪ સેધી કાઢીઆંચ. એ કીઆંથી સીખી લાતીઓ. આ પેલો રામચંદરખી આરીએ (રામ ચંડર આવેછે.)

રામચંદર—(આરીને)અથા મુઠાં સૈવારચ હા હએ, મુજરા

આપી મીની ખરોખર કેલા હાએ. અના એદલ અણુકી હગદાશ, મી
નતો જવાલ? માના બુખ લાગલી હાએ રામ રામ. (નયછે.)

હગદાશ—(પણ એ ભાઈ મીઆં જમાલ ને મિમલુ ગીગા
તમે લોકો હમકુ ક્યાં મજશી.

જમાલ—(એક એક કાંઈ યાદ આવ્યાથી) અરરર ભાઈ,
મયે આજગા તો મય લોકોન તુમ લોગોને મુજે ખમાલેના.

ગીગો—કુરો અએ ભા, કુલાએ ગભરાયેતો.

જમાલ—શીર કયા; તુમેરેકુ ખખર નહી હયે ક મયેને તો દેડ
ડગન કટકે આપે હયે સો રતકે વખત મયે કયેસા ખાહાર નીકલ
મકુગા કોઈ મીપાઇ દેમેતો. પયેઝાનકર મુજે ચોરીમેહી દાલ.

હગદાશ—અરે ભાઈ મુસલમાન. તારે કઈ શીકર કરવી નહી
તને કોઈ મીપાઇ પકડશે તો હમે તારી પાછળ કેવા છઠએ.

જમાલ—જખ તો કુમ્ શીકર નહી, મયે આજગા, પર મય
મીલંગે કીધર?

હગદાશ—અરે પેલી હરમાન ગલીછે કેની તેના નાકીપર
ઠસમ કાળીઆના ધરની પાસે.

જમાલ—હા, જખ એા મીરજન'કે ધરકી અપેલી વરકી
ગતી છેડકે, પયેલી વરકી દુસરી ગલીમે, નહી?

એદલ—હા. વોહી વોહી.

ગીગો—હયો, હમો રીક અએ હયો. (નયછે.)

પ્રવેશ પ મો.

ભીખુ નરા નાયકણીઓનું ઘર.

નાયકણીઓ, તખ્તચી ને મારંગીયાજાને લઈને બેઠીછે. એક બા
જુએ મોહન, હંગામ, રામચંડર એને એદજ ખેંડલાછે. બીજી
બાજુએ જમઃજ, ઝીંગો વગેરે કેટલાક ખેંડલાછે.

ગાયન

નાયકણીઓ—(મેંડા પ્રાણ કનેઆ સજી —એ રાહ,

રમ ભર્યા રંગીલા દીજ જનની;

તમ વીન જીવ ખેચેન, મન દુરાની—રસ ભર્યા.

નકર નકર નકરી ખુબસુરતી ખરી નરી,

સારી ઝીકજ શાભીતી શાંણી—રસ ભર્યા.

જીવડો દુખાંઆ તમ વીન. ખારા,

વાલા યુલુવંતા ને માની—રસ ભર્યા.

જીવનછે મીઠ્યા ખારા તમ રહ્યા,

દસી બનાયો નહી શેકણી—રસ ભર્યા.

વગર પ્રીયએ પ્રીય પ્રીય પુકારી,

રસ રંગ હમંગ તુંરાન્દી—રસ ભર્યા.

મોહન—શાખાશ, શાખાશ. નાયકજીજી, બીજી સારી ચીજો

ખાતો, જોઈ કે આ બધાના આંતરડાં બાહાર નીકળી પડે.

તારા નાયકનજી—શેક સાદેબ જબ સુનો.

આપને—કુમરી,

એક ચતર નાર કર કર શીતગર,
ખડા આપને હાર પીયા નીકશ બાહાર,
એક પલક માર હથ મારો મન લીનો-એસી ચતર૦
એક ચંદ્ર બદન ચંદાશી કારન.
આપ હું શનદ પીયા નેક નજર,
બાહોડી બરન હસ મારો મન લીનો-એમી
ગાવણુ-મિરવી.

(હાઆરથા ગુજારથા. — એ રાહ

તેરી બાતાં મીઠી મીઠી હમકુ જાની બાતી હયે.
તેર જુએ એક પલ બી નહીં છંદગાની હમકુ બાતી હયે--તેરીબાતી.
જનબજ દેખી હું મયને પર ન પાયા પુજસા વાર,
જનકી પલ પલ પુજપે બલ બલ, જાત તેરા જાની હયે-તેરી બાતા૦
આશક બીના બેથેન માથુક છુઆ તડપે તડપ તડપ,
આવો શાજન ઝડપ ઝડપ માથુક ગમ વાંહાં ખાતી હયે-તેરીબાતા૦
હીરે, બાલ ઓર મોતી રતન પુમપે મયે કડ શીદા,
હુથીઆર હો મેરે ખ્વારે અમ ખ્વારી તેરી બાતી હયે-તેરીબાતા૦
મુજરોને આંતરે આંતરે મોહા દરેક જણો અકેક બમે રૂપી
મા આપ્યા, જમાજતી આગુપરના આપી રહવા પછી ઝટ મોહનનાં

બાળુવાલા ધડપથ કરી ગજવામાંથી નોટ કાઢી નાખે છે. મોહન દવા,
નાની માફક રૂપીયા આપતી વખતે રાંડનું મોં જુએ છે. જમાલ
બધું બીસું બત્તી કરી બધા રૂપીયા તથા નોટ રાંડના હાથ
આપે છે, ને ગીંગો પણ ગજવુ ખાલી કરી તમામ રૂપીયા આપી દે છે.
ઠગદાસ—ભાઈ મોહન, અહીં આંતો આપરૂ જાય તેવું કામ
છે. મારી બાળુવાલા નામ મેળવી જવાના.

રામચંદ્ર—યસ. કામતો તમાજ વાટતે.

અંજલ અરે મારી પાસે રૂપીયા છે તેથી. ને મોહન શેક
તમારી પાશે હાથ તે પત આપીને આપની આપરૂ રાખો.

મોહન—અરે એમાં બીવાનુ શું છે. (બધા રૂપીયા પેતાનુ
ધડીઆત, વીંટી, કદોરો માતીની માળા વગેરે બધું કાઢી આપે છે
ને રાંડશત્રામ કરતાં લે છે.)

જમાલ—(પગ આડાંતે) ક્યા મેરેસેબી મવાઈ દે દીયા ક્યા
મરી ઇજત મઈ. અચ્છા અચ્છા. આ બન્નીએ તુમ આઈતવારકુ
આના, દેખુ કીતે રૂપે લેઈ આતા હયે. દેખુ તો સહી.

રામચંદ્ર—જા જા, નીધ નીધ તુની રૂપે આણુલે નીધ.

ગીંગો—હણે વઘરે વઘરે, બટા વઘરે. હણે આઈતવારકો
કનકે નીયારણુસી હજ બા જમાલ, હજ. (જમાલની બાળુવાળા
જાય છે.)

ઠગદાસ—શેક, એ લોકો શું મનમાં કંડો રાખે છે. તમા
જેકની આમળ તે લોકોનુ શુ આજવાનુ છે.

એવલ એતો એ લોકો સાહે પં.એન્ડ સાહે. નાયકશુભ્ર
આય હમારા મોહન સેથછે, સારા આપરૂપળા માનયછે, માથા વેપા
રીછે મઠે યોગને માન વધારે આપયું.

નારા નાયકશુ હમારેકું કયાદે. જોકોઈ હમારેકું જીઆદે રહે
એ રજોના હરક હમ બીડી ગીજાયેગે. ઇસ વામને લો હમારે હાયકા
આજતો તુમ એ બીડી ખાઓ. મોહન શેઠ એ. આઈતવારકુ ખ
આના હાં.

મોહન—(બીડી બધને) ઠીકછે ઠીકછે, હમે પેલે આતવારે
આવીશું. (જાયછે.)

રામચંદ્ર—(મોહનને) ઓ માઈ જોડ તે લોકોઆ કાય આલ
નાર નાહી, પરંતુ શેઠ તુમી અથા રૌ એ કુકાશુ આલેલ.

એવલ—હા, ખરેખર. હમના તો તમે ધરીઆલ, કંદારે
માજા, ને બધા રૂપીયા આપો દીધા. લીઆરે બીજા રૂપીયા
કીઆંથી લાવશે ?

રામચંદ્ર—અરે મુચારે તમે, આપલે જયારે મોહનમાઈ
નામીત થઈ આપલેજ કહી તદખીર નહી ખતારવેએ ત્યારે કોણ ખતા
વશે. જુઓ તમારી છપ્પીલીનુ જરીઆન, છિઆં સારાં કપડાં ને નો
પેનો હાથ તરી લાવો તો ઠીક.

મોહન—ચિત શાંવશિત, એ તમે મને શું સીખવેજો.

એવલ—અરે જાઓની એતો હમારા નેજા બલા દોસ્તો

પ્રવેશ થ મો

મોહન દુઃખ સ્થિતિ નાટક

[૧૫]

મલીઆ છે તો તમારી આખક જલવવાને એવી તદ્દપાર દેખાડી
એમ, નહીતો કોઈ જોયો તેવો હોય તો તમને આવી ઉમદા તદ્દપાર
કદી પણ દેખાડે નહીં.

રામચંદ્ર—પણ મોહન, તુમી ધોરી કરેલ બીજા માગેલ ત્યા-
ચી કાંઈ શીકર નાંહી. પરંતુ શેઠ હી નાયકણીએ ઇધે તુમચી આખર
કસી વાડેલ, સમજલે.

મોહન—જ્યારે એમજ છે તો હું તેમ કરીશ. એ.શીસમાંથી
તો હું નીકળી ગયોહું અને તમારે મને કહ્યું તેમ લીજોરીમાંથી
દહ્યો મારીને ધરમાંથી નીકળી જઇશ કેમ.

ડુગદાસ—પણ જો જો, સજજડ હાથ મારવો હો.

એદલ—અરરર સામેથી પેલા અંડાલ મગનભાઈ આવેછે.

રામચંદ્ર—પલા પલા, રન આવે રન આવે, (મોહન સીધા
ય બધા નાથી જાયછે ને મગનભાઈ આવેછે.)

મોહન—મોકાંણુ, અરરર, એ પીડા બળી ક્યાંથી આવી.

મગનભાઈ—ભાઈ, એ પીડા તમને બારીએથી જોઇને
આવી (ઝડપ અને મજરાટમાં) મને વધારે વાર કરવાનો વખત નથી
માલ મોહન ઝડપ કર, તારા બાપ સ્વર્ગવાસી થયાછે ને તારે ઘેર
તો રડારોળ થઇ રહીછે. તું અહીંઆં ફરેછે, ને તારી મા તો ઓટલે
તારી વાટ જુએછે, માટે માલ જર.

મોહન—(રડતો રડતો) ઓ મારા બાપરે ! ઓ મગનભાઈ-
રે !! હવે કેમ થશે. (ખંને બાણા જાયછે.)

અંક ૨ નો

અવેશ ૧ લો

મોહનના ધરનો ઓરડો, છત્રીની એકલી મુતીએ ને મોહનઆવેછે.

મોહન—આહા, છત્રીની તો હર ઊંઘમાં શુતીછે. મારે કામ કાઠી લેવાનો વખત નહિ કાળ્યેછે પેઢેલાં જરીઆંત કાઢુ કે ત્રીજોરી ઉઘાડી નોટ લઈ આવું. (વાચારીને) પણ હા, હવે મને યાદ આવ્યું. મારા પ્રીય માત્રેએ કહ્યું હતું કે પેઢેલાં રૂપીયા લઈ આવજે ને પછી જરીઆંત કાઠી લઈ, મોટા ચાલ ત્રીજોરી તો મેં સવારનીજ ઉઘાડી મુકાછે ત્યાંથી નોટો લઈ આવું. (નયછે)

છત્રીલાં—(ઊંઘમાં ખેલેછે) પ્રીય પતી. શું તમિ મોડા મોડા વર આવોછો, હું ધરમાં એ.લી.

મોહન—હા, નોટોનો ચારો તો લઈ આવ્યો. હવે ચાલ છત્રી લીનું જરીઆંત કાઠી લઈ. (યોડું જરીઆંત કાઠી લેછે એટલે છત્રીલાં જગી હોછે.)

ગાયન (કંઠનયો મારો કરસે સરક ગયોરે)—એ રાહ,

છત્રીની—શું કરવા કાઢોછે પ્રીયે આ જરીઆંત મારેરે,

મોહન—ચુપ ચુપ ગડમડ વું ન.કર, સવામી છુ તારો વુંડર.—શુકરવા

છત્રીની—શું ખેલોછો વાહાવારે, કહ્યું કાલા વાલારે,

હાથ ચીંદને હલાવોછો.

મોહન—હું કહ્યું મેંશી રહેતું, એક પણ શબ્દ નાં કહેતું.

છત્રીની—છોડે છોડો પ્રીય દુખેએ આ મારું કાંડુરે—શું કરવા.

મોહન—હવે સાડીઓ પણ લઉં છું રે.

છત્રીની—રહેવાદો કરગરી કહ્યું રે, આવી ચાલ શી ચલાવોછો.

મોહન—ના છોડું કદી સાડી, જોજો નાખીશ હું મારી,

છખીલી—કરોડો મોહન આતો તમે બહુ નકારે—શું કરવા.
(સાડીની ગાંસડી મોહનને લઈ જતાં છખીલી અટકાવે છે
એટલે તેને ક્રોધમાં.)

ગાયન (શુદ્ધિ આણી કળ જાગી નરનારી ભણોરે)—એ રાહ.
જોજો નારી નકારી અડચણ કરીરે,
સતાવતો નહીં આજ મન—જોજો નારી.
દ્રવ્ય ઘરેણું ગયાનું મેલું,
ઘટે નહીં દેવું લે કરચું ધરીરે—સતાવતી.
તહાપીર ધારી આબેધું 'યારી,
સમજીને રહેતું ધરણું ધરીરે—સતાવતી.
ચાડી હવાલે કર નથી માલે,
બાજુ ફેટેહની મન વુ ગણું ખરીરે—સતાવતી.
હજી યર્ધ આડી વાર લગાડી,
નીકળ દશિ પાડી હું ચરણું ધરીરે—સતાવતી.
(છખીલી સાડી ને હુગડાનું ખેટલું આપતી નથી તેથી મો-
હન તેના હાથમાંથી ઝુટતી લઈ તેને પાડી નાખી જતા રહેછે.)

પ્રવેશ ૨ જો

મોહનનો પોતાનો આરડો.

મોહન—રાંડે ફેટલી મેલેતત મને આપી. આ દાગીર ને
સાડીઓ તે એને શામે એતા વારાનજ શામે વારાને. (હવે જરા
જીવ કાઢીને માંજો પાશે ભજી. એમ કહી ગંજડી પોતાના માથા

હો મુકી સુધી બધછે એટલે એના દોસ્તદાર ડગદાસ, એદલ, જમાલ રામચંદ્ર ને ગીંગા આવેછે.)

ડગદાસ—(મોહનને સુતેલા જોઈ) જુઓ ભાઈ આ લાગ ઠીક આવ્યોછે. આપણે એના માથા તલેથી લુગડાંની ગાંસડી ને જરીઆંનનો દાખડો, જેમાં બધું બાંધેલું છે, તે હવે ખીરે રહી ને કાઢીને એને ઠાર કરી નાખીએ, કેમ એ તદખીર ઠીક કેન?

રામચંદ્ર—અરર તસા તકો કરે બાબા.

એદલ—હા; ખરી વાત, એમ નહીં કરવું. જુઓ એના માથા તલે જે જરીઆંન ને લુગડાંની ગાંસડી છે. તે આપને કાઢી લઈને ગીંગાને આપી, મારવાડીને ત્યાં મુકી, યોગ્ય થના રૂપીઆ મંગાવીએ. કેમ ભાઈ એ ઠીક કેની?

ડગદાસ—હા ચાલો આપણે તે કાઢી લઈએ (જરીઆંનને લુગડાંની ગાંસડી લઈને ગીંગાને આપેછે, ને તે લઈને પચાર થાય છે એટલામાં મોહન જાગી ઉઠેછે, કે બધા મીત્રો નાશી જાયછે)

મોહન—(આંખો ધોળી) અ, જ મં બાંગ બહુ પીધાછે, ને તેથીજ હું મારા જરીઆંનને લુગડાંની ગાંસડી માથા ટળે મુકીને સુતો. હવે તે લઈને હવે મોત્રો પાસે જાગ. (એમ કહી બધે જુએકે પહુ તે ન મળવાથી એકદમ ગભરાઈને) અરે કોઈ આવોરે માં— આપ (એમ કહી પોક મુકેછે એટલે બધા દોસ્તદાર દાખલ થાયછે.)

ડગદાસ—શું છે, શું છે, મોહન શેઠ શું છે?

મોહન—અરે મારી જરીઆંન ને લુગડાંની ગાંસડી કોઈ બધ મળે. હવે હું શું કરે (રહેછે.)

એદલ—મોહન શેઠ હવે જે ખતવાનું હતુ તે બની ગયું શીકર નહીં આપને ચોરની તપાસ કરશું, તમે બહુ ભાંગ પીને જવાઈ ગયા, ને પછી જુમ મારે છી. પન કંઈ નહીં આપને તેની તપાસ કરશું.

રામચંદ્ર—ઓ યસ, તો હેમ કુલ ચોરચા પતા આપાણુ આંણલ.

જમાલ—આખી રાતે કયા. શેઠ મેખી તુમારે દોસ્ત હું શીકર કાયકુ કરતે હો.

ગીંગા—અસાખી આંધજો દોસ્તવાર અધએ.

મોહન—અરે પણ મારી પાસેતો દોઢીજ સરખું નથી હવે હું કયાં જઈશ.

કમલાસ—હમે કેવા છઈએ.

એદલ—હજીન હમે છીએ કેની.

રામચંદ્ર—ગીવાય ડુધીયર. અરરર તો મગનબાઈ આલા (મોહન વગર બધા નાસી જાયછે ને મગનબાઈ દાખલ થાયછે.)

મોહન—મોહોકાંણુ, વળી આ પોડ હમાણું કયંથી આવી,

મગનબાઈ—કંઈ નહીં. મભરાઓ નડી. પણ એ તમને શુ મુઝ પડ્યું? આખી આખી રાત બાહાર ભટકવું, પારકે ઘેર પડી રહેવું. એ શું તારા જેવા આખરદાર માણસને લાયક છે? બલા માણસ જરા ન્યાત બાત ને આપરથીતો ડર.

મોહન—એ આખર જશે તો મારી જશે. તેમાં તમારા બાપનું શું જાયછે? મારા સાહેબ જ્યારે મબોહો ત્યારે માથાને મગન બાઈ બમોહો.

મગનભાઈ—આખર જવાની હજુ બાકી રહી હશે. ઘરમાં બહારીને મારીને તેના દાગીના લઈ ગયા, તીલેની ઉઘાડી રૂપીયાની નોટો સાફ કરી ગયા. ને ઉંચકા ઘરમાંથી પણ નીકળી ગયા. જેથી તમને લાંબાએ ચેરું ડેરવ્યા. એથી વધારે આખર તે કેમ જાય, નો ભાઈ, હજુ કંઈ પણ સમજ ને તાહારે ઘેર પાછો જત ને લુચ્ચાંમ્યાની દોસ્તી છોડ. નો દોસ્ત ખુબ યાદ રાખજે. એ લુચ્ચાંમ્યા કોઈ પણ ઘાહાડો તારો જીવ લેશે. પાશાગીરો ઘણા ખરા નાતરજ ને ખુતી રહેછે. માટે તું માફ કહ્યું મનીને તાર ઘેર આવ. ખાતા ખીવા ને મજા મારવા સવળા સામેજ થશે. પણ યાદ રાખજું કે સંકલને શમે તને કોઈ પણ મહદ કરનાર તથી માટે સમજ સમજ, કંઈ સમજ.

મોહન—બસ બસ તમારા જેવા માણુજ ને કોઈ દોડ નથી. મારે નોઈશિ તો હું સોનાપુરજીવશ, તમારે આવવું હોય તો આવ રસ્તો ચાલો. (મોહન ચાલ્યા માંડેછે.)

મગનભાઈ—પણ જગ સંભળ તો ખરે, ઉતાવળે શું થાય છે. તારો દાદો તો બીચારો સ્વર્ગવાશી થયોછે. તુ નો લુચ્ચાંમ્યાની સોખતમાં નાંછુ ખરાબ નહી કરત તો તારા દાદાની બધી દોલત તારાજ હાથમાં આવી હોત, પણ તું અબાગાએ કે દય હજારની નોટ, ઝવેર. ને કપડાં લઈ ઘરમાંથી નીકળી ગયો ને હાલ આમ દૂરી તરજાઈને આવા જવાબ આપે છે, પણ નોત્રે પાછલથી મંભારવું પડશે.

મોહન—પણ હવે તમે કહેછો શું.

મગનભાઈ—કેલેવાનું એટલુજ કે, મારી સાથે તાહારે બેશ પાછો ચાલ, ને તારી માંજે બીઆરી ખુણે બંધીછે તેના બોળામાં મધું મુક ને—

મોહન— ના ના, ધર તો હું કદી પણ આવવાનો નથી.

મગનભાઈ— પણ મારી વાત તો સંભળ. (હાથ પકડેછે)

મોહન—અરે બળી તમારી વાત. (હાથ છટકાવીને ચાલ્યો જાયછે.)

મગનભાઈ—અફસોસ, આ કેવો દેખાવ. આ બીઆરો મોહન એક વખત કેવો ગરીબ, અમરાક ને નજાત ભરેલો, તેજ મોહન આજે માટે હાથ છટકાવી ચાલ્યો ગયો. અરે જેનો ચેહે-રોગ ગરીબ! અરે જેના મોં ઉપરથી એક માખી પણ ઉડી ન શકે એ! મોહન આજ મને બેશરમી ભરેલા જવાબ આપી ચાલ્યો ગયો હા આંકડું આખરું! અરે જે માણસ નીચેથી ઉપર નજાય તેજ માણસ આજે મને ધીકારો, અદેખા માણસનું રૂપ આપી જતો રહ્યો. એનું કારણ, આ સંઘળાનો સખખ, એ બીનાનો અર્થ પેલા અંડાળ અંને પાપી મિત્રોની સોખતછે. “સોખતે અસર” નો ખરે ખરો દાખલો મેં મારી નગરે જોયોછે, ને કેટલાક સગજનોએ પણ જોયો હશે, માટે આ નગર આગળના દાખલા પરથી દરેક માણસે ખરાબ, હલકા, દુર્વસન્ધી અંને નીચ માણસની સોખત કર્યા પેલાં આ મારા મિત્ર મોહન ઉપરથી સારો ધડો લેવો જોઈએ. (નીતાસો નાખીને) અરે ગરીબ બીઆરો મોહન તારી શી અવસ્થા થશે. આ અંના પાપી મિત્રો, તમે આ જગતમાં કદી પણ સુખી થશો નહીં.

બેઠ

રત્નજતા પાપી મીત્રોની કુટળો આંખો,
પરમેશ્વર જીરવે આરી નાખો.

સોખત ખરાબની છે કડવી ઘણી,
સોખત નેકની છે અમૃત તાણી.

પ્રવેશ ૩ નો.

મારવાડીની દુકાન.

મારવાડી—ત્રે ત્રે ત્રે ને ત્રે છુ છુ, ને ત્રે. નું નું ને ત્રે
બારો બારો. બારનો આગો મેડો, (બેઠલામાં એક મીઆંબાઈ
દાખલ થાયછે.)

મીઆં—માલ, લા બાઈ આ મેરા હલ્લા નીકાલ.

મારવાડી—એ કેતરેમે રખીઓ હેં.

મીઆં—તીવ રૂપે મેં.

મારવાડી—કળ રખીયો હેં.

મીઆં—ઓ દા આંકે છોડકે તીસરી આંકડી દુસરી જીમે
રાતકું રખા હઓ.

મારવાડી—પેટી હલાડી અંચુઠી કાઢી ચીડી વાંચીને આંગળી
હપર મહીના ગણેછે ને માઆં મોદું જીએછે) કારતક, માગસર,
અધિક માગસર, પોશ, અધિક પોશ, ચાલ લા પોંચ મહીના થોઆશે.

મીઆં—અરે ઇસ્કી, એ કીતે મહીનેકા ગીનતાહે મારવાડી!
એસા તો મુજેખી હંમેશુ સુસ્તર ગીનનેકા માલુમ હવે. દેખ મુન

જાન્યુઆરી. વાનકેશ્વરકી વાડી, કાલામેકી ખાડી, એર મેહેમ ક
એરમ. અધિક માગશર એર અધિક પોસ કીરક સીખાતા હયે.

મારવાડી—તેરેકું એએ ઉશકું ખતાની. એ ચીઠીમે લાખાઓ
હે કેની.

મીઆં—(અજ્ઞાન થઈને) અરે હમકી, તુમ મારવાડી લોક
મહીના પંદરા રોજકા ગીનતે હો ક્યા.

મારવાડી—શબ માથાફાડ નહી કર, લા શર મહીનેકા લા.

મીઆં—લે, બાબા લે. (પૈસા આપેછે ને વીંટી લઈપેહેરીને)
હત, તેરા સત્યાનાશ હો જય તેરા એર ખી એક મહીનેકા જલદ
લીઆ તુને મુજે કેહ દીન ગલીમે મીલીઓ, તેરેકું અચ્છી મીઠાઈ
ખીલાઈગા.

મારવાડી—જયછે કે રોંડકા, શપથને બોલાવું, એ સીપાઈ
(મીઆં જયછે ને ગીંગા આવેછે.)

ગીંગા—એ મારવાડી એ ઝવેર અએ તોકે અપેતો કુરો.

મારવાડી—એ રોંડકા, શીધીશીધી ખાત કર. નહીંતો થારો
મું ફાડ દાહુ ગો. અપેતો કીશને શાંમે અપેતો થું ને થારો બપ,
અપેતો કીશકું બોલતા હે.

ગીંગા—એ મારવાડી, માલી મ કઠ, નકર જુકો મદાવનામી

મારવાડી—અરે જ રોંડકા, જુકો થું મદાવે, અરે પૂરે
લાત માઈગો.

ગીંગા—લાત મુકે, તેજો સત્યાનાશ થીએ તોજો. (મુકીઓ
મારેછે ને મારવાડી પડી જયછે.)

મારવાડી—શપથ, શપથ, એ શપથ. (જમાદાર દાખલ
થાયછે.)

જમાદાર—કાયરે, એ કાય દેંગ લાવલા ?

મારવાડી—જમાદાર ગામ મરન ગેલા, એ બાપજી.

ગીંગો—હો મુકે જાલા દીએ તો.

મારવાડી—એ જમાદાર, એણી દાગીના મોરન આણલાવે.

જમાદાર—કુડે હાય. બચુ પુછી ઝડતી દાખવ (ઝડતી જોતાં દાગીના ને ઝાડીની ગાંસડી નીકલેછે. ને ગીંગો ધુજેછે) કાયરે એ કુકુન આણલા !

ગીંગો—(ગભરાતો ને ધુજતો) ઠતો, ઓ, ઓ; ઓ, મુત્રા આ, આ, આ (રડી પડેછે)

મારવાડી—(તેને ચીડીને) આ-આ-આ, રેંડકા હવે આ આ, ને હાં કરીને રડ, નતો જુકો ચઢાવ જુકો. વળી બીકી બો નહો, પણ જુકો ચઢાવજુ.સી.

જમાદાર—ગાભર નકો કોણી પુત્રા દીલા તો મુંગ મણજે ઝાલા, પુલા કોણી મારણાર નાહી.

ગીંગો—મુઝા સાથીઆબી અએ, આહ, અઆ અસાં બતાવનાસી.

જમાદાર—બરા ચલ. (મારવાડીને) તું એતોચ કોમ ખારવાદી

મારવાડી—ત.રે બાપજી, મારી શું કંબખતી લાગી હેય. કે મી પોલીસજા મહું ને ખરાબ થાજે, એતો જોના બોગ લાગાવે તે પોલીસે ચઢે. સમજ જમાદાર સાહેબ હવે જાઓ. (જમાદાર ગીંગાને લઈને જાયછે.)

પ્રવેશ ૪ થો

એક રસ્તો.

(હગદાસ, રામચંદ્ર ને એદલ દાખલ થાયછે.)

હગદાસ—હવે જો, જોહન આપણી પાસે આવે તો તેને જાણી પણ રાખવો નહીં.

એદલ—અરેબર, હવે એ નુદન કરકદાન થઈ ગીએછે. વરુને એને ખેરવી નાખો. કારનકે હવે એને ખવદાવનામાં ને આપની સાથે ફરવનામાં ફાયદો નથી. જરીઆન ને સાડીઆ ગીગે લઈ ગીએછે તેના ખુરદા પાની કરીને લાવે એટલે આપને એને હાંકી કાઢીએ.

રામચંદ્ર—યસ, મીની તરી કાલ લેલા સાંગીવના, કે માલે ધરી મુજ કાંઈ કામ નહીં.

હગદાસ—અરે એમ તો હમે પણ કહી ચુકી છેએ. (જમાલ દાખલ થાયછે.)

જમાલ—ઓ જાવા તો જોત રાતા હવે આર જોજવા હવે કે મુજે ધરમેશે નીકાલ દોગે તો મેં ઝેર આકે મરગ્ય,

એદલ—શીર મુને કયા કહયા એતો કેહે,

જમાલ—મથને તો કહયા કે કલ ખાતા હોતો આજ આ.

હગદાસ—એસા જોલા કેની, ચાલ અચ્છા હુવા. પીછે ઓ મયા કીધર ?

જમાલ—વેતો ઝેર સનેકું ગયા હે.

એદલ—અરે ઓ આવેછે. આહા ! એના હાલ તો જુએ

ગાયન— સુરી,

મોહન—હારે હારે કેવા લાગયા મારા ભાગ,
ભાગરે, હાયરે કમ નસીબ કેવા લાગયા મારા ભાગ.
ધરનું સુખ ઓછ બોલો હું રોઇ,
કેવોરે એ સંભાગ, ભાગરે—હાયરે.
કલેશું કાંપે પગ થર થરે,
હાથમાં પણ ચાલ્યોછે રાગ, રાગરે.—હાયરે.
દમડી વગરના આજ હું મોહન ભાઇ,
વનમાં જવાનો છે ભાગ, ભાગરે—હાયરે.

(એટલામાં ઓચીંતા પોતાનાં મીત્રને જોઇ) પ્રિય મીત્રો, મારી
છેલ્લી વખતની માગણી કશું કે માની આપર સામ્યવા મને
થોડા દિવસ તમારા ઘરમાં રહેવા દો.

ડગદાસ—(તમાચો મારીને) અરે જાને માહુકારના છેલ્લા
એદલ—જાની, તારા દાદાનું દેવું બેવું છે કેં શું?

રામચંદ્ર—(પગમાંથી ખુટ કાઢીને) ગા અવે શું દેમ કુલ.

મોહન—અરેરે, આ લોકો મારા ગિપર શો જુલમ કરેછે
ડગદાસ, રામચંદ્ર, એદલ મૈત્રમને મારા ખરા મીત્ર ગણ્યા હતા
તમારી સોબતથીજ મારા આ હાલ થયાછે. મારાં આંતરડાં અંદરથી
કપાઇ જાયછે. ને તમે ગિપરથી માર મારોછો. અરે તમે તો મારા
ખરા મીત્ર થાઓ ને આમ શું કરોછો?

ગાયન. (તનનનન બાંસરી બાજે)—એ રાહ.

બધામીત્ર—જા-જા-કોણે ઓળખેછે તને,
જાને ગઈ પડે શું કહેછે વાં,

ગળે પડવા અ,ઓ છે કે શું-શું-શું-વં.
હોંગ ના કર કરી હું-હું-હું-હું ઓળખે છે તને.

મોહન—હાથરનો કોપ બહુ છે મુજબર,
શું કીધું તે મોહન હાથે હાય.
આવા જોડણું પણ આપે મુજને

મીત્રો—હું, હું, પુત, પુત.—ઓળખે છે તને.

મોહન—સાબસો હવે ઓ મંડળો પાપી,

મીત્રો—માહું સંભાળ નહીંતા નાખશું મારી.

મોહન—ઝેર આગિધું હું તમથી હારી,

મીત્રો—પા-પા-ઝટ-ઝટ—કોણ ઓળખે છે.

પૈસો હોયતો હમે મીત્ર તારા,

પુર જઈને છે ધણા આડા;

મોહન—જુઓ જુઓ સજજનો હાલ મોરા,

રે-રે-(મીત્રો) હે-હે કોણ ઓળખે છે.

મોહન—ઓ ભગવાન હવે હું કયાં જઈ.

ઠગદાસ—સોનાપુર જાઓ, સોનાપુર.

એદણ—જાનમમાં જાઓ જાનમમાં.

શમચંદ્ર—ગો દુ હેલ શુ બલગર.

જામાણ—દરાધતસે કપરમે જકે સોભ.

મોહન—ઓ નિર્ઘય કુતરાઓ, તમે મને આ પ્રમાણે દસાવી
સુખી થયા એમ સમજાવેછો, પણ નહી, ઓ મંડળો તમે મોટી ભુલ
કરોછો, મને આ પ્રમાણે દસાવીને મોટી રીતે મળવેલા પૈસા તમ
રી પાસે કદી પણ રહેશે નહી. આ જુઓ (ઝેરનું પડકું બતાવીને)

હવે તમોને છેલ્લી ચીનતી કરૂં છું કે તમે મને કંઈ પણ આશરો આપો, નહીં તો ઝેર આપશું.

એદલ—અરે કાંઈ આતો હોય તો આજે આતી?

મોહન—અરેરે! આ દુનીયાં કેવી છે. ડગદાસ, રામચંદર, એ દલ મેં તમને ગાડીધોડે કરેલ્યા, ખવડાવ્યું, કીવડાવ્યું ને મોજ મજા કરાવી ને તમે હમણાં આ પ્રમાણે વરતો છો. અરે તમે તો મારે મોટે જીવ આપવા તયાર થયા હતા નહીં! પણ જાઓ એા લકંગા એા જાઓ, આપણે જ્યારે તે પરમ કૃપાળુ હસ્તેરને ત્યાં ભેટા મલક્યું ત્યારે મારાં પર યુજરેલા ગેર ધનસાફનો બદલે તે બજા બગવાનને દેતો. એા મગનભાઈ મારા બલા મીવ ને મારા નેક માંવ મેં તમારું કહેયું મ માન્યું તેથી હું આ દશાને પ્રગોધું. એા મારી મા! મારી વાહાલી છબીલી!! એા મગનભાઈ!!! એા કાણુભ—અરે દુનીયાં તને હવે છેલ્લી સલામ!!!! (ઝેર આપ બંધ છે)

ડગદાસ—અરરર આતો આઈ ગયો (બધા ગભરાય છે.)

એદલ—અરરર સાંમેથી મગનભાઈનેયો કોઈ આવતો જણાય છે રામચંદ્ર—રન આવે પળા પળા. (નાસવા માંડે છે)

જમાલ—નહી નહી. ભાગતા નહી ભાગેગે તો એા એસા કેહે ગાંકે તુમ સમિને મારગલા (એટલામાં જમાદાર ને ગીગે આવે છે.)

ગીગે—હી મુજા દોસ્તદાર અસે ધન વરા અસા ચીવનાસી

જમાદાર—કાયરે, એ દાંગીના તુમી કુફત આણુલા, (જમાલ ને જોઈને) અરર તું જમાલ કાચ, તુની તો ફટકે આસે હાયે (મોહન ને જોઈને) અરર હાં કોણુ, ચાલા કોની મારલો.

મોહન—મમે કોઈએ મારયો નથી મેં ઝેર આપુ છે.

જમાદાર—પરાખર નેહલ અબિદા વક્સાચી તુમચી ભસ્તી હાયે

મગનભાઈ—(આવી નજર કરી અરે આ કોણ? મોહન કે?
જામદાર—શેઠ, તુમી ચાલા ઓળખતે કાચ !

મગનભાઈ—હા જામદાર તમે જરા અહીંઆંજ રહેલો હું
એની માને ને બધરીને પાલાની હમણાં આપું છું, (જાય છે ને તેઓને
તેડી લાવે છે.)

જામદાર—(મોહનને) કાચ શેઠ એ શગીનાથી ગાંધડી તુમચી
હાયે કાયે ?

મોહન—(જરા ઊઠીને જોઈ) હા. એ મારીજ છે. અરે
તમે મને આરવાને કહ્યું હતું ને થું તમેજ ચોરી લઈ ગયા હતા કે?
મણુ જાએ હું તમને મરવી વખતે માફ કરે છું.

મગનભાઈ—આહા ! દેવો ભણિ ને, દયાળુ દીક્ષનો પુરુષ છે.

મોહન—(પિલાત હાલતમાં) મગનભાઈ ને માણસોને અને
ઉમિલાં જીવોમાં, તે મારા જીવજન મીત થાય છે, મગનભાઈ, મારી
છેલ્લો આજ તમને એટલીજ છે કે મારા મુઝા પછી મારી વાહાલી
મા અને જાનીનીને જે કંઈ દુઃખ ઉત્પન્ન થાય તેમા તમે દીલાસો
રહેલો, ને આ લુચ્ચાઓને કંઈપણ ધજા ન થાય એવા ઉપાયો લેજો.
(વધારે બથજો.) મગનભાઈ ! મગનભાઈ !! હવે મારે વખત
જરાઈ ચુકે છે. મેં તમારું કહ્યું ન માની આ સંજોગોની દોરતી
કરી તેથી આ હાલતને પામ્યો છું જમારા જેવા ભલા ને નેક મીત
સર્વેને મલજો આ સજજનો તમે મારે દાખલે લઈ, મારા હાલ
દેવા મલકે તે સોઈ ખુબ મડો લેજો, આ મારી મા ! મારી છપી
લી !! આ મગનભાઈ !! આ પરમેશ્વર !!! તમે મને માફ કર-
જો. (એમ કહી દેહ છોડે છે.)

મોહનની મા—અરે હવે મારા બુઢાપામાં આ શું દુઃખ
છપીલી—

(સીંદન આંખો તું મારે આંખો) — એ રાહ.
 આતે ગળ્ય શો થઈ ગયો,
 ક્યાંથી આવી આ ધાડ એ કોડીલાંરે — આતે
 હુંડી એકએક રાંકને,
 દુટ મો શીરપર પાહાડ એ કોડીલાંરે — આતે
 નાના પ્રકારે સ્ખળવીઆ,
 તજવા કપડીનો મંગ એ કોડીલાંરે — આતે
 સળગનો સ્ત્રી પુરુષો સૌ,
 જો જો સંગ ધરીણામ એ કોડીલાંરે — આતે

મગનબાઈ — (દલગીરીમાં) હા મારે નેક ને ભાળા દીલના
 મીન જુરા માણસોની જુરો સંગતથી આખરે આપધાન કરી ચરણ
 પામ્યોછે. અરે ! આ કંઈ જાતના તમે મીત્રે ! કંઈ જાતના તમે
 લોક કોના મંગ દીલ ! ઠગો લીધેલા પૈસાથી તમે કદીપણ અમનમાં
 રહેશો નહીં અને તમારાં અંતઃકરણને જોહેરી સાંપની માફક હમણાં
 કરડતું દેખશે, અગરજો આ દુનીઆમાં થોડો વખત સુખી સુખી
 પી રહેશો પણ તમે ધરતે ત્યાં તો નરક કુંડમાં પડવાનાજ પ-
 ણુ આજકાલ તો મારે ગરીબ મીન મોહન પોતાના આરા સગાં
 વાહલાએ ને છોડી એ દુનીઆમાંથી અલ્લેખ ગયોછે. વાસ્તે એ
 મારા જલા દીલના સજજનો એ ત્રા પરામ મીત્રોથી ખુબ સાહિબેત
 રહેજો અને એવી તેમજ મોહનપર તાસીફ કરનારા ખુશમતી
 આઓથી પોતે ખુબ મંજાળજો પોતાના થોડા જાતને સાર પી-
 જાઓને મોટા જોખમમાં નાખનારા ઉપર ખીકાર મડજો.

જુરાએની દોસ્તીથી આખરે જીવનો ધાણ,
 હુઆએની દોસ્તીનું જીવને આ પરીણામ.

મેહેતાજીભગવાનકાંશની કુંપનાચી

પ્રગટ કરેલાં પુસ્તકો.

૩૦ આ. ૦ પૈ

રાયલ રકુજ પ્રાધ્મિરના મિનીંગ	૦—૪—૦
રાયલ રીડર નંબર ૧ બાના મિનીંગ	૦—૬—૦
રાયલ રીડર નંબર ૨ બના મિનીંગ	૦—૮—૦
રાયલ રીડર નંબર ૩ બના મિનીંગ	૦—૧૦—૦
હાવડકૃત પ્રાધ્મિરના મિનીંગ (મોટા)	૦—૪—૦
હાવડકૃત પ્રાધ્મિરના મિનીંગ (નાના)	૦—૨—૦
હાવડકૃત અંગ્રેજી ખીજી ચાપડીના મિનીંગ	૦—૬—૦
કારસી અમદન નામાનો અંગ્રેજી તથા	
ગુજરાતીમાં તરજુમો	૦—૨—૦
ગુજરાતીનાટકગાયનસંગ્રહ (૬૦૦ ગાયનો)	૦—૧૨—૦
ચંદ્રસેન ને ચંદ્રપ્રભા નાટક	૦—૮—૦
છેલ સેવાણી અને વિક્રમ ચરત્રિ નાટક	૦—૬—૦
અન્નમે સંભાવત (ઉર્ફ આદશાહે ખોદાદોસ્ત)	૦—૫—૦
ચંદન મહ્યાગરી નાટક (ખીજી આવૃત્તિ)	૦—૪—૦
તમાશા એ ચાંદખી	૦—૪—૦
તોહફાએ દીલકોશ (ઉર્ફ નર્મદર સભા)	૦—૪—૦
સોખતે અસર અથવા મોહન દુઃખ દર્શક	૦—૩—૦
નકશે સુલેમાનનો ઉરકે ખેલ	૦—૩—૦
ધ્રુવ આખ્યાનના ખેલમાં ગવાતાં ગાયનો	૦—૧—૬
રસીકાનો અલી રમુજી કારસ	૦—૧—૦
નવા હરિચંદ્ર તારા મનિનાં ગાયનો	૦—૧—૦
તોહફાએ દીલ પઝીર ગાયનો (ઉર્ફ ના-	

ટકના વરેલવાં ખનગારા ૦—૦—૬

